

Hannibal nummer to –

C. O. BØGGILD-ANDERSEN: HANNIBAL SEHESTED. *En dansk Statsmand. II. Udgivet af Jysk Selskab for Historie ved Ole Degn. Aarhus 1970. 20 + 604 s., 1 pl. 80,50 kr.*

Bøger har deres skæbne. Afdøde professor Bøggild-Andersens biografi af Hannibal Sehested – vel den mest omfattende biografi på dansk og om nogen dansker – opruller ikke blot det historiske skæbnedrama omkring en af vore betydeligste statsmandsbegavelse, men er i sig selv et skæbnedrama. Leo Tandrup har i »Historikeren og hans helt« (Historie IX, 1970–72 s. 254–273) skildret den smertefulde tilblivelsesproces, så jeg skal indskrænke mig til en kort præsentation af det digre værk, stille det i relation til bd. I og på enkelte punkter kommentere udgiverens beundringsværdige indsats.

Professor Troels Fink skriver i forordet om betænkkelighederne ved at udgive afdøde forskeres manuskripter – ikke mindst når forfatteren som her i årevis har haft sit manuskript liggende og kun periodisk haft lejlighed til at arbejde med det. Alle vi andre skylder Jysk Selskab og dets formand tak for, at man overvandt betænkkelighederne og lod Bøggild-Andersens gentagne gange erklærede ønske om at få det afsluttende bind udgivet, blive afgørende. Et held for Selskabet var det, at man kunne disponere over en af COBAs unge elever *Ole Degn*, hvis fabelagtige arbejdssevne, fortrolighed med 1600-tallet, gå på-mod og ikke mindst udholdenhed bragte sejren hjem.

De to bind med tilsammen over 1000 tekstsider følger hverken en kronologisk eller en fast, tematisk plan, så et *sagregister* havde været overordentlig ønskeligt, men man forstår, at udgiveren sagde stop, da han nåede til registrene. Den detaljerede indholdsoversigt over begge bind afhjælper da også til en vis grad savnet. Desværre er den gemt hen et lidt underligt sted, s. 547–60 mellem kildehenvisningerne til bd. 2 og registrene til begge bind. En anbringelse til sidst efter registrene havde været at foretrække.

Til at udarbejde de uundværlige person- og stedregistre har Selskabet heldigvis kunnet udskrive andre af sine tropper – den almindelige værnepligt håndhæves med energi i det jyske. *Annegrete Dybdahl*, bistået af sønnen *Lars*, har klaret opgaven mere end nydeligt, særlig personregistret må fremhæves. De korte karakteriserende bemærkninger giver mulighed for en umiddelbar identifikation af de enkelte personer, mens man i stedregistret har været nok så karrig med en nærmere lokalisering. Da patronymika er ret fåtallige, er det hensigtsmæssigt, at der er alfabetiseret efter efternavn i stedet for fornavn. Navneformerne skyldes vel Bøggild-Andersen, så at han har ansvaret for en navneform som »Fadersdatter, Gyrvhild« alias Gørvel Fadersdt. (Sparre) – egentlig burde hun være anført under Sparre. På ét punkt har konsekvensen svigtet: Nogle kvinder er – som det netop anførte eksempel – opført under deres eget navn, evt. med tilføjet oplysning om, hvem de var gift med. Ved andre kvinder,

bl. a. Christian 4.s døtre, er der henvisning til at søge dem under ægtemandens navn, rimeligvis fordi deres eget navn mange gange ikke nævnes i teksten.

I en fyldig indledning gør *Ole Degn* dels rede for hele værkets tilblivelsesproces, dels for manuskripterne til bd. 2. Bøggild-Andersens plan om at skildre Hannibal Sehesteds virke går øjensynlig tilbage til begyndelsen af 1930-erne. Ved årsskiftet 1936 forelå et manuskript til »Hannibal Sehested og Norden« og umiddelbart derefter manuskriptet til »Statsomvæltningen i 1660«. Mens disputatsen må være blevet trykt på rekordtid – den blev forsvaret allerede i maj 1936 – blev »Hannibal Sehested og Norden«, der udgjorde de to første af 3 »bøger« om Danmarks udenrigspolitiske historie 1660–66, aldrig trykt. Muligvis havde arbejdet med disputatsen bidraget til at flytte tyngdepunktet fra den udenrigspolitiske historie samlet omkring Hannibal Sehesteds person til manden selv og hele hans politiske gerning. I årene 1937–46 publicerede Bøggild-Andersen, der i mellemtiden var blevet professor i Århus, i *Historisk Tidskrift* og en række festskrifter nogle afhandlinger, der alle belyste sider af Hannibal Sehesteds virke. Desuden havde han i slutningen af 1930-erne til det nye Dansk biografisk Leksikon biograferet mændene fra adelsvældets sidste dage, og kronen på værket kom i 1940 med den meget fine biografi af Sehested. En lidt bredere form, populær og meget velskrevet, har den samtidige skildring i *Det frie Nords* skriftserie. Yderligere kom i begyndelsen af besættelsestiden skildringen af Christian 4.s tidsalder i Schultz' Danmarkshistorie til erstatning for Engelstofts afsnit i *Det danske Folks Historie*. Det er hævet over enhver tvivl, at Hannibal Sehested i det forløbne tiår havde stået i centrum for Bøggild-Andersens forskning, og i 1946 kom så første bind af »Hannibal Sehested. En dansk Statsmand.« Ole Degn gør ved hjælp af en kapiteloversigt rede for dette binds forhold til den oprindelige plan fra 1936.

Så meget om udenværkerne, nu til det egentlige. Det foreliggende andet bind består af tre af hinanden uafhængige dele. Bindet skulle ifølge forordet i bd. 1 bestå af to hovedafsnit, der dels skildrede Hannibal Sehesteds virksomhed som rigsskatmester 1660–66, og dels gennemgik hans »ydrepolitiske« indsats – for at anvende COBAs udtryk – i samme tidsrum. Men kapitlerne om Hannibal Sehesteds rastløse diplomatiske aktivitet – fra han tidligt på foråret 1664 var vendt tilbage til København til drøftelser med den franske gesandt Terlon og den engelske Haag-ambassadør Sir George Downing, til han to år senere ikke ulig sine nutidige stressede kolleger pludselig døde under et ophold i Paris – blev aldrig skrevet. Til supplerung af den korte oversigt i bd. 1 får vi som et tillæg Bøggild-Andersens forelæsningsmanuskript til de gæsteforelæsninger, han i 1949 holdt i Göteborg med titlen »Hannibal Sehested og den danske ydrepolitik 1660–66«. Udover gennemgangen af det politiske og diplomatiske spil indeholder forelæsningerne en grundig vurdering af kildematerialet og tidligere fremstillinger, og de kan i et vist omfang også opfattes som Bøggild-Andersens svar på kritikken af første bind. Den første af forelæsningerne blev indledt med en beretning om Sehesteds død og gennemgang af abbed Paulmyers

breve til kong Frederik 3. Bøggild-Andersen gjorde rede for den tidligere forskning omkring det såkaldte »politiske testamente«, som første gang blev offentliggjort i 1823, men lagde selv hovedvægten på tanken om en nordisk union. Forelæsningerne blev jo holdt på et tidspunkt, da man endnu troede på tanken om et nordisk forsvarsforbund.

Forud for de ca. 100 sider forelæsningsmanuskript går de to hovedafsnit, ligeligt fordelt med ca. 175 sider til hver. 5., 6. og 7. bog omhandler rigsskatmesteren i forholdet til forvaltningen, til finanserne og til Norge i de 6 år fra statsomvæltningen til hans død. Af manuskriptet til dette hovedafsnit fremgår, at dele heraf skulle have været med i bd. 1, og at hovedparten forelå udarbejdet, da bd. 1 udkom; kun første kapitel synes helt skrevet om efter 1946, derimod er der i den følgende tid arbejdet videre med afpudsning af teksten og endelig redaktion af de omfattende noter. I stil og komposition slutter denne del sig nøje til bind 1., kun opdeling i bøger og kapitler skyldes udgiveren, der ligeledes møjsommeligt har måttet stave sig igennem flere hundrede sider løst nedkradsede blyantsnoter. Resultatet heraf er blevet næsten 50 sider kildehenvisninger og anmærkninger ligesom i første bind.

I mange henseender er afsnittene om rigsskatmesteren en direkte fortsættelse, dels af disputatsen, dels af kapitlerne om reorganiseringen af forvaltningen i bd. 1. Ligesom de bragte gennemgribende analyser af et enormt stort kildemateriale, findes der her i bd. 2 vægtige bidrag til en klarere forståelse af Danmarks indre forhold ved midten af det 17. århundrede. Ikke mindst gennemgangen af ændringerne i lokalforvaltningen er nyttig læsning og vel stadig det bedste, der er skrevet på det område. Her som andetsteds har Bøggild-Andersen gerne villet se Hannibal Sehested som sjælen i alle nyttige reformer, og vanskeligheder i reformarbejdet som intriger fra Sehesteds modstandere i regeringskredsen. Denne noget ensidige fremhæven af Sehesteds indsats måtte nødvendigvis vække indsigelse fra andre forskere. Som den, der først og fremmest tog udfordringen op, må nævnes *Johan Jørgensen*, der i sine afhandlinger om det Københavnske patriciat og problemer omkring enevældens indførelse samt ikke mindst i disputatsen om rentemester Henrik Müller gav udtryk for en noget anden opfattelse af hovedpersonernes indflydelse og indbyrdes forhold. Videre har Johan Jørgensens arbejder på en række punkter bragt korrektiver til Bøggild-Andersens fremstilling af finanspolitikken, selv om han ikke kendte teksten til bd. 2. At Bøggild-Andersens fremstilling også fremover vil komme ud for revision og debat kan der næppe herske tvivl om, men det er hans store fortjeneste, at han med sin kulegravning af et uhyre stort kildemateriale inspirerede andre forskere til at beskæftige sig med denne centrale periode i Danmarkshistorien.

Det andet hovedafsnit eller 8. bog har af udgiveren fået titlen: Hannibal Sehesteds virksomhed i dansk-norsk ydrepolitik 1660–64, men er – som Ole Degn selv bemærker i indledningen s. xvi – reelt begrænset til Sehesteds diplomatiske virke fra hans »private« rejse til England i efteråret 1661, til han i fe-

april 1664 satte kursen hjemad efter en lang række betydningsfulde forhandlinger på officielt plan både i England, Frankrig og Nederlandene. Sehesteds plan var gennem forhandlinger i København med Downing og Terlon – evt. fulgt af forhandlinger i Stockholm – at etablere en nordeuropæisk blokdanelse, hvor Danmark-Norge og Sverige gennem et samarbejde skulle kunne frigøre sig af det nederlandske handelsimperium. Afsnittet slutter med en af Bøggild-Andersens fyndige sætninger: »Maalet var stort. Men vanskelighederne var ikke mindre.« – Når man læser dette afsnit, forbløffes man iøvrigt gang på gang over den friskhed, denne tekst har bevaret efter 35 år i skrivebordskuffen. Mens 1. bogs 4 kapitler og begyndelsen af 2. bog gennemgik adskillige bearbejdelser og ændringer, inden de genopstod i Hannibal Sehested-biografiens bd. 1 og første hovedafsnit i bd. 2, er den anden halvdel, de sidste 300 maskinskrevne sider af det aldrig publicerede manuskript fra 1936 nemlig urørt. Ganske vist genfindes korte afsnit af kapitlerne 4–7 indarbejdet i bd. 1, men uden at der er strøget i manuskriptet. For ikke at øve vold mod teksten har Ole Degn derfor – heldigvis – valgt at udgive det maskinskrevne afsnit, som det forelå, selv om det medfører en del gentagelser i forhold til første bind; han gør ganske kort rede herfor i indledningen. Da der ikke er udarbejdet noter til dette afsnit, havde det nok været en fordel, om der i noterne for hvert kapitel var henvist til de foregribende afsnit (med tilhørende noter) i bd. 1. Eller også kunne det være sket i form af en kommentar til den samlede indholdsoversigt, det havde været mere overskueligt end oversigten s. xiv. Det fremgår således ikke, hvorfor de første 25 sider af manuskriptet til 2. bogs kap. 2 om handels- og toldpolitik er skåret fra, så at man nu efter at have læst om forholdene i Norge lidt hovedkulds kastes ud i den guineiske sag.

Af hensyn til de mange, der ønsker at bruge den store Hannibal Sehested-biografi som opslagsværk, burde udgiveren i indholdsoversigten ganske kort have indsat tilblivelsesårene ved hovedafsnittene. På grund af den brede fremstilling og noget løse komposition med sparsom brug af årstal – i alt fald i klummetitler – havde det været ønskeligt, om Ole Degn havde holdt ud lidt endnu og i tilslutning til indholdsoversigten givet os et Hannibal Sehested-itinerar. Jeg forlanger ikke, at en sådan kronologisk oversigt skulle have bragt henvisninger til underafsnittenes sidetal, men en årstalsliste i spidsen for indholdsoversigten ville have hjulpet meget. I mangel heraf vil jeg råde alle til at læse den udmærkede biografi i Dansk biografisk Leksikon, inden de kaster sig ud i kampen for at tilegne sig de to tykke bind. DBL-biografien rummer iøvrigt summen af Bøggild-Andersens gode egenskaber som historiker og skribent, og den meget omfattende kilde- og litteraturliste er mere overskuelig end de tilsvarende i to binds-biografien. Ole Degn burde her have begrænset sig til at give et supplement til bd. 1, dvs. nøjedes med at anføre de kilder og behandlinger, som fandtes i noterne til første hovedafsnit, og som ikke var anført i bd. 1. Faren ved en så udførlig kildeoversigt i bd. 2 er, at man glemmer, at Bøggild-Andersen har brugt væsentligt flere arkivalier end de nævnte. Således virker det forvir-

rende med de mange henvisninger til Danske Kancelli før 1660 og slet ingen til tiden efter, skønt registre og tegnelser nødvendigvis må være benyttet og sandsynligvis også indkomne breve efter 1660, det omtales blot ikke i de eksisterende noter. De relativt få udgaver og fremstillinger, der ikke er benyttet til bd. 1 drukner i mængden, og det tilsløres derved, hvilke værker udkommet efter 1949 Bøggild-Andersen har benyttet. Det må naturligvis blive et fåtal, da det næppe har været ofte eller længe, Bøggild-Andersen har haft stunder til at beskæftige sig med Hannibal Sehested efter Göteborg-forelæsningerne 1949.

Den, der tager fat på at læse Hannibal Sehested I-II i håb om at give sig i kast med en traditionel historisk biografi med mange timers hyggelæsning i selskab med »helten«, må nødvendigvis blive skuffet. Selv de ivrigste Bøggild-Andersen entusiaster må nok erkende, at de to digre bind er drøje at komme igennem – til gengæld kan man med stort udbytte nyde dem i små portioner. Og værket bør være selvskrivet til en række historiografiske – og kildekritiske øvelser – en videreførelse af den Tandrup'ske linie, blot på et mindre personligt plan.

Thelma Jexlev

Elever og lærere

SORANER-BIOGRAFIER 1901–1960. Redigeret af gamle Soranere. Indledt med biografier over 96 lærere, der har virket på Sorø Akademis Skole i tidsrummet 1892–1960, redigeret af Marcus Pedersen. Udgivet af Soransk Samfund 1970. 803 sider og 4 sider billeder. Indb. 150 kr.

Soransk Samfund har i sin lange række af publikationer, som dels i Soransk Tidsskrift og dels i skolens årsskrift også tidligere har rummet bidrag til en matrikel, udsendt et digert værk Soraner-Biografier 1901–1960, som omfatter 96 lærere og 4135 soranere eller i alt 4231 personer.

Bogen er opdelt i syv afsnit med hver sin selvstændige paginering, og hvoraf det første omfatter lærerbiografierne med billeder af fire lærerkollegier fra 1910, 1927, 1941 og 1949 samt de første 10-år 1901–1910 af soraner-biografierne, som er redigeret af H. Krog-Meyer og A. Kann Rasmussen. De næste fem afsnit tager sig hvert af 10 årgange biografier, 1911–20 redigeret af Ellen Vibeke Jensen, 1921–30 af A. Kann Rasmussen, 1931–40 af T. Sanders, 1941–50 af Erik Sanders og 1951–60 af A. Kann Rasmussen, som i afsnit syv desuden har givet oversigter over familier, der har været særligt rigt repræsenteret med elever på skolen. Afsnit syv, der afsluttes med fem sider rettelser og tilføjelser, rummer også et udførligt alfabetisk navneregister, der er udarbejdet af Birgit Schaal Aaen og omfatter alle, der har været elever i Sorø Aka-